

ZORA

Izhaja
1. in 15. dne
vsakega meseca.

Rokopisi
ne vračajo se.

Stoji na leto:

redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Sic transit gaudium mundi! Tvoj prvi poljub. — Osoda ljubezni. — Idealist. — Jan Amos Komensky. — Premiènica Jupiter. — Drobnost. — Književnost in umetnost. — Listnica. —

Sic transit gaudium mundi!*)

Jos. Cimperman.

Bil déček mlad sem, čvrst, vesel,
Sem skakal, vriskal, žvižgal, pél,
Menèč, da vedno mi takó
Živénje téklo bo mirnó.
Cvet rádosti se je osúl,
Detínske črévlje sem sezúl.
Postale rósne so oči
In vzdihováł sem mnoge dní:
Sic transit gaudium mundi!

Mladič vzrastel sem brdák,
Gradóve svetle zídál v zrák,
Namèn gojíl sem v prsih čist,
Človeštvu biti na koríst.
Podrl gradóve je vihár,
Ljudém bil nájsem v prid ni kvár.
Postale rósne so oči
In vzdihováł sem mnoge dní:
Sic transit gaudium mundi!

Srcé se v prsih vnélo je,
Za ljubico gorélo je,
Ki je bilá lepóte cvét
In vzdr moj od detinskih lét.

Odevél mi je ljubézni čas
In zapuščen ostal sem jaz.
Postale rósne so oči
In vzdihováł sem mnoge dní:
Sic transit gaudium mundi!

Prijateljev izbrál sem króg
V tešilo srènih si nadlóg,
O mnogem mislil sem, kot hrast
Bo trden stal mi v bran in čast.
Odpádli so, z osodo sam
Boríl sem se, kot vem in znam.
Postale rósne so oči
In vzdihováł sem mnoge dní:
Sic transit gaudium mundi!

Otóžen sem peró prijél
In pésni pisati začél,
Ter nádejal se, ž njimi bom
Razsvetil ród, proslávil dom.
Kaj z delom sem dosegel tém,
Prežalostno je, ne povém.
Postale rósne so oči
In vzdihováł sem mnoge dní:
Sic transit gaudium mundi!

*) Takó preide veselje svetá.

Srdit sem vinu se udal,
Pri sèbi sam také dejál:
Vtopiti v čaši hčem britkóst
In ves spomin moj na mladóst.
Začasno dal pomoč tá lék,
Potem je vse šló v stari ték,
Postale rósne so oči
In vzdihováł sem mnoge dni:
Sic transit gaudium mundi!

Zaprl občútkom sem srécé,
Človeške ločil se družbé,
In zdaj prenosen je moj stán;
Če nijsem srečen, sem mirán.
Ne čúdim se ničémur več,
Naj bi razpadal svet grmeč.
Suhé so vedno mi oči,
In več srécé ne govori:
Sic transit gaudium mundi!

Tvoj prvi poljub.

P. D.

A' pomniš, ti ljubček,
Svoj prvi poljubček,
Kako je biló? —
Jaz ménim tako:

Molcé poslušála
Sem tebe, skrivála
Poglede oči —
A vse si znal ti!

S tresočo si róko
Mi ginen globoko
Ti čelo objél,
Šeptál mi vesel.

Moj molk si posnémal,
Me néžno objemal,
Na čelo pa si —
Poljubil me ti.

Osoda ljubezni.

Izvirna povest, spisal A. Koder.

I.

Mogočno šumi deroči In o vznožju nebotičnih, večnim snegom belodetih gorâ in spira s penečimi svojimi valovi sivo skalovje, kakor bi hotel prodreti ponižno strugo, kakor bi hotel zaliti še to ozko dolino in uničiti te bele hišice, te lesene kočé in to lepo mesto sredi nje.

Na prijaznem, zelenem holmu tik deroče reke, le nekaj minut oddaljen od bližnjega mesta, stoji beli gradič, postavljen po zakonih lepote in najnovjšega stavbarstva, ter zre ljubeznivo tija v desno stran na mestne zvonike in palače, na nasprotno, slovečo Martinovo goro in v boreče valovje pod seboj.

Krog in krog obdaja poslopje umetno nasajen vrt z zelenimi cipresami in temnim borovjem, z južnim rastlinjem in domačimi vrtnicami, vse v lepem redu, vse razvrstjeno, sredi pa se vijó bele stezice. Pred gradičem meče krasen vodnjak svoje bele pene proti nebu in mavrično odseva v solnčnih žarkih; na levo v zatišju in z razgledom v tiho dolino, stoji zelena koliba. —

Tamkaj sedite vsako dopoldne in vsaki večer dve deklici s knjigami ali vezanjem v rokah in zrete doli na plan, na šumeče mesto, na bistro reko

in se smejete in radujete, morda same ne vedé zakaj. In zakaj se tudi ne bi? Sej nju opleta venec mladosti in svet jima se dozdeva cvetoči raj.

Tudi nocej ste ondi. A njujna družba je nekako tiha; vidi se, kakor bi jima radovanje danes ne šlo prav od srcá, — posebno starejeh družici ne.

„Danes si pa ti tako domišljava in otožna, Josipina, kakor nagajaš sicer meni in me dražiš. To je prav; danes se maščujem tebi!“ povzame zdaj besedo mlajša obeh sester, rumenolasa Ema, gorečih modrih očij, nežne, vitke rasti, pravi uzor najlepše blondine, in tleskne z rokami in se glasno zasméje, kakor bi bila vesela svoje trditve.

Josipina, — deklé, pri dvajsetih letih, v vsem podobna svojej sestri, samo da so njeni prosto razsipajoči lasje nekoliko temnejši, njeno lice bolj duhovito, njeno črno okó pogumnejše, žarnejše, — ne odgovori nagajivosti svoje tovarišice, temveč se ozre v dolino, kakor bi ne bila čula ničesar, in gleda na snežene velikane, kjer zadnji žarki zahajajočega solnca žaré. A ko bi jo bil kedó natanje opazoval, poznal lahne skrivne vzdihne ženskega srcá, prepričal bi se bil, da Josipina nij vesela, da jej nekaj tesni srcé, kar ali noče ali pa si ne upa razodeti nikomur.

In Ema, bistrooka deklica opazi tudi to, zasméji se zopet in še glasneje, vzdigne prstek svoje bele ročice, jej požuga in lahno poreče: „O zdaj sem te pa vjela, ptičica ti; zdaj mi ne uideš in ne utajiš, da imaš nekaj skrivnega pred menoj, — da si še bolj zaljubljena, nego jaz, samo da znaš bolj tajiti in skrivati, nego jaz.“

„Molči, molči, to je sama šala!“ odgovori zdaj Josipina, zarudi v lice in si hoče s tem pomagati iz zadrege, da jame urneje vezti, kar je prej čisto pozabila in morda ne vedé sklenila mirujoči roki v naročju.

„O šala, šala; tebi sme biti vse šala, meni pa nič!“ vzklikne zdaj Ema nekoliko preglasno, da je kaznovana s pomenljivim pogledom od tovarišice in se smeje in odvráča z rokami in z besedami, da nij vse res, kar jej ona hoče vsiliti v misli.

„O ne draži me, ljuba Ema; tudi jaz ti nočem več nagajati!“ povzame naposled zamišljena Josipina, potegne kaka dva pota z belo ročico po resnem čelu, kakor bi si hotela zbrisati nekaj neprijeten spomin z glave, in in urno dalje veze.

Emi kar zastane ravnokar zopet nagajiva beseda na ustnih, vidéč nekako čudno spremenjeno svojo sestrico, zapazivši, da jej v resnici nekaj skrivnostnega teži srcé, kar jej zdaj mrači prej veselo, brezskrbno lice.

„O ne jezi se, draga Josipina, in odpusti mi; jaz te nisem hotela žaliti, le šalila sem se“, pravi zopet Ema in vpré v tovarišico svoje milo, višnjevo okó kakor bi hotela reči: zakaj sem bila takó nepremišljena v svojih besedah. —

Ko jej Josipina ne odgovori in se še bolj nekako sramežljivo obrne od nje in po tihej dolini gleda, in dalje tija na mestno zidovje, tedaj vzkipi Emi srcé do vrha in se jej nepopisljivo užali.

„O veš, ljuba Josipina, to nij lepo od tebe, da imaš skrivnosti pred menoj; jaz sem ti zaupala vse, popraševala te vedno za svéte, ti pa zakrivaš svoja čutila pred menoj, kakor bi jih jaz ne smela vedeti in bi jih ne bila vredna“, pravi Ema ginena, podpré rumeno glavico z rokama in si zakrije obraz. —

Tihota nastane. Isti mir, isti nepopisljivi trenotek se vleže v družčino dveh blagih, neizkušenih src, katerega pozna in umé le oni, ki je ljubil kedaj, ki je imel pravega prijatelja, kateremu je zakrival nekoliko časa svojo tiho, skrivno srečo, boječ se, da mu jo ne splaši celó on, in da mu ne izbeži, kakor plašna srna, kadar se najde varno nje zavetje. In Josipina je ljubila strastno, goreče, kakor le more ljubiti nepopačeno, neizkušeno žensko sréc; zato je molčala, zakrivala, tajila, dokler je le mogla, svojo zdaj še negotovo srečo. A kmalu se je prepričala, da dalje nij mogoče, da tudi ne sme imeti skrivnosti pred tako blago sestrico. V resnici svet, veličastven je oni trenotek v našem življenju, ko odkrijemo svojo notranjost prijateljem svojim, ko še trepečemo, niso-li naše misli menda naopačne, ali nas ne vara naše okó, ali nas ne zavidajo ali ne obžalujejo drugi zaradi tega, kar se dozdeva nam takó krasno, takó nebeško.

„Ne zameri, draga Ema!“ pravi s tresočim glasom zdaj Josipina in si utrne z nežno ročico skrivno solzo, ki se jej razlije v tem trenutku po belem obrazu, kedó ve, ali solzo veselja in sreče, solzo upa ali straha, ali pa obojega. „Odkrijem ti danes vse, o povem ti, da ljubim neizmerno, akopram — kedó to zdaj ve? — da-li ne bez upa — bez sreče!“

„O ne misli precej o začetku uže tako slabo“, povzame na to veseleje Ema in stisne sestri, kakor v zahvalo za odkritosrčnost, roko. „Kdor govori takó, menim, ta ne ljubi, ta ne more ljubiti goreče in zvesto. Zagotavljam te, kedar se zaljubim jaz, kakor si se ti sedaj, moram biti tudi vesela; ako ne, tedaj to nij ljubezen, tedaj ona nij vir vsej sreči, kakor vsaj trdijo in pojó ljudje!“

„Zdaj praviš takó, ko si bez izkušnje, ko si še svobodna“, odgovarja Josipina in se zopet zamisli.

„A zakaj bi se žalostila ravno ti, zakaj bi ne mogla biti srečna, če je toliko drugih“, pravi Ema in se nasloni ljubeznivo na sestriino ramo, ter ovije bele svoje roké krog njenega vratu.

„Čuj me, blaga Ema“, povzame zopet Josipina, vidéč, da je ožalostila s svojo resnobo tudi vedno veselo, šaljivo sestrico. „Meni se je vrinila koj v prvem trenutku, ko sem videla Miroslava, — ne zakrivam ti več njegovega imena, sej ti bode znano vse, — nekaka čudna misel v pamet, ter mi dejala: ta mora biti tvoj, ta te mora ljubiti, temu daruj svoje življenje in vse, a edino to, le to bode tvoja sreča. — O jaz nisem mislila tedaj, da-li je tudi mogoče to, da-bi me on mogel ljubiti, da-li nij tudi eden tistih, ki zasmehujejo slabo, preobčutno ženstvo, ter se igrajo z njega srečo, z njega srčnim mirom. Tedaj nisem menila, da-li bode zadostovalo njegovej častnej, bezskrbnej prihodnjosti, njegovemu spoštovanemu značaju deklice, koje odvisi od sorodnikov. — In ko je prišel prvič k nam, ko je sedel poleg mene, ko sem poslušala njegove modre, resne besede, ko se je vjelo včasih njegovo lepo, a nekako žalo okó z mojimi, o tedaj bi bila zavriskala od sreče, da! oklenila bi se ga bila okolo vrata in mu šepetala na uho: O ljubi le mene, samo mene, nobene druge! — Prišel je, kakor veš, v drugo, prišel je v tretje, radoval se sicer na videz tudi s teboj; a prepričala sem se, da je njegovo obiskovanje le meni veljalo, nobenej drugej, da! čutila sem v stisku njegove desnice, spoznala v njegovih besedah, v tem pogledu njegovem več nego samo prijaznost, da! prepričala se, da me on ljubi, oj ljubi vroče pa skrivno, morda sam ne vedéč, kakó in zakaj. A od zadnjega njegovega

pohoda minoli so uže dnevi in tedni, ki mi vrivajo črno, strašno misel v pamet, da so menda le neresnične moje prvotne slutnje, da na slabej podlagi stojé zlati gradovi sladkih mojih nad, sladkih mojih upov.“

Pri teh besedah se Josipina užali še bolj, glas jej vmrè na gorečih ustnih, in svetle, obile solze se jej vlijó po bledem licu in kapljajo dol na bele roké sklenene v naročju, in še dol na črno zemljo.

Oj tecite skrivne, vroče solzé prve ljubezni, solze upa in strahu, tolažite neizkušeno srcé, dokler je čas, dokler imate še svoje moči; sej pride čas, ko bode tekle mrtve, bez tolažbe, bez hladila!

„Ne misli precej takó bojazljivo, mila moja Josipina“, tolaži Ema svojo tovarišico, ter jej boža objokano lice. „Glej, jaz grem k njemu in mu povem vse, da! prosim ga na kolenih, naj pride k tebi, naj te tolaži, naj ostane vedno tú. Kaj ne, potem bodeš zopet vesela in srečna? in jaz poleg tebe. To bodo še lepi časovi!“

Resno Josipino močno ganejo mile, tolažilne besede nje tovarišice. Da, premagovati se ne more dalje; prisrčno jo objame, gcrko poljubi na jasno čelo in jej pravi: „Ne boj se, ljuba Ema; tvoja Josipina je srečna, ona je pripravljena prestatí tudi najhuje gorjé, ako le tebe vidi veseló; sej nij ukazano nikjer, da morajo biti vsi ljudje na svetu srečni.“

Med tem nastane tihi, poletni večer. Bleda luna pogledava tako milo, takó prijazno skozi raztrgane oblake in gosto zelenje v samotno kolibico in požari slonečima deklicama obraze, kakor bi hotela reči: Čemu žalujete, ko se veselí ves svet, ko vama cvete življenja pomlad? — Tamkaj v dalji, ob gozdnej tišini pa se oglasi sladka pesem zlatokljunega kôsa in se glasi v mirni dol, odmevaje v ljubečih srcih; kajti le ta razumevajo njegove melodije, le taka poznajo njegovo večno-novo petje o ljubezni.

Isti večer je še dolgo bedela Josipina v postelji in mislila in mislila sladke misli o njem, a temne misli o svojej bodočnosti, dokler je ne omami o jutranjém zori sladki spanec, s slednjo besedico na ustnicah, s premilo besedico: Miroslav!

II.

Bilo je v nedeljo dopoldne. To je oni prijazni čas, katerega se veselí tako ubogi kmetovalec v bornej koči, kakor ponosni meščan v bogatej palači; sej si oba želita odpočiti od vsakdanjega dela in užiti nekaj prostih ur v krožku svojih.

A kamo li vesela mladina, radostno kolo deklic in fantičev? O tudi njim je nedelja svet, prazničen dan, in to še mnogo bolj nego drugim ljudem!

Ko pripeka žarno solnce ves ljubi teden mlado ženjico na polju ter jej kápља za kápļjo lije po zagorelih licih, tolaži jo sladka misel, da obleče v nedeljo prvič svoje novo, lepo rdeče krilo, in da pojde kot ena najlepših v belo cerkev. A tamkaj, pa bolj od strani, sloni nekdo zamišljen in upira svoje oči na njo.

Praznične nedelje raduje pa se tudi ponosna mestna gospodična. Tudi ona prešteva dolge dni pustega tedna, kedaj pride ona ura, ko pošumi s svilenó obleko po mestnem tlaku, po senčnatih drevoredih, ko jo bode občudovalo vse na desno in levo in jo tudi marsiktera zavidljivka merila črez ramo. A ona se ne meni zato, ona želi dopadati samo enemu, katerega stóprav nekoliko pozna, kateri jo spremlja od daleč na nje sprehodih, katerega

vidi le o prazničnej nedelji. Taka je bila na tem svetu pred nami, taka še bode za nami!

Tudi v prijaznem mestu poleg šumečega Ina bilo je neko nedeljo dopoldne vse živo. Obilo praznično oblečenega ljudstva se je gnjetlo po senčnatem, zelenem vrtu in se ogledovalo, smejala, pozdravljalo in opravljalo.

Izmed obilnega števila krasotic, ki so se šetale po peščenih potih, pa ste najzanimivejši dve rumenolasi deklici, jako podobni ena drugej. Da! težavno je skoro bilo na prvi mah razločiti nekoliko mlajšo, veselo družico od nekako otožno zamišljene starejše spremljevalke.

Sprehajalki ste Josipina in Ema.

Naravno je, da imajo lepe deklice vedno dovolj občudovalcev; tudi Josipina in Ema niste bile bez njih, ali njima je bilo to, vsaj videzno, bez vsega globljejšega utisa. Ema je bolj natihoma in nekako sramežljivo govorila s svojo sestro, Josipina pak je odgovarjala bolj glasno, pa na kratko, sem ter tija pa tudi celo naopačno, kar je značilo, da nje duh dnes nij za take pogovore razpoložen. In v resnici, mnogokrat so se ozrle njene žarne oči nekako skrbljivo na srečevalce, kakor bi iskale koga. In kedó bi jej bil zameril to, ki pozna skrivne rane, skrivno veselje in žalost ljubečih src?

Le dvema devicama rastočima uže bolj v srpanu življenju, niste ugažali naši dve znanki. Kaj da je bilo krivo temu, nij težko uganiti; vzrok je bila zavist nju lepote. Njima je ta cvet davno uže ovenel, tema deklicama pak še bujno cvete na licih.

„Čemu se neki te dve šopirite takó in oblačite v svilo? Zapuščeni siroti ste, samo od premožne nju tete živite!“ pravi starejša Evina opravljiva hči svojej nekoliko mlajšej spremljevalki, in migne skrivaje senčnikom, kajže na naši znanki, kakor bi hotela pristaviti: treba jima je!

„Res je, in kako ponosni ste“, odgovori druga in meri po strani z naočnikom svoji prednjici ter pristavi čez nekoliko trenutkov: „Iz bogate hiše ste menda, ali zdaj popolnem še v tetinih rokah, akopram bi bile rađe uže proste; kajti ena obrača oči na doktorja, tistega, ki je z našim strijcem znan in je bil nekolikokrat pri nas“.

„Tako?“ odvrne urno starejša, „kaj si domišljujete te dve! Doktor pa one dve! On si dobi lahko boljših, če hoče, samo da ga je volja!“ — Ko bi bil mogel pogledati kedó v tem trenutku v opravljivo, zavidno srcé poslednje, prepričal bi se bil, da ne govori družega iz nje, nego zavist, da je bolj vredna njena prednjica moža, katerega si je želela tako nepopisljivo ona sama, pa zahman. O šumeča svila, o nakinčani nežni obrazci, o ti občudovano žensstvo sijajnih sprehajališč! ko bi opazovalec mogel pogledati čestokrat v tvoje skrivne, temne misli, v tvoja popačena srca, bežal bi od tebe, zatekel se daječ v naročje večno čiste, neoskrunjene narave, zaničeval ves ta lišpani svet! Žalibože, da to nij tako mogoče; prej bi moral še konec biti vse poezije, konec tako sladke, tako srečne, pa tudi tako trpke ljubezni!

Med tem ko je bila gnječa sredi drevoreda, sedel je tamkaj v za-tišju na samotnej klopici mož okoli tridesetih let, prijaznega obraza, lepih, črnih očij, vitke visoke postave, oblečen v svetlo vojaško uniformo z znakom višega zdravnika. Dober opazovalec bi se bil v prvem trenutku lahko prepričal, da zdravnik nij eden najsrečnejših ljudij; zapaziti se je dalo, da mu neka žalost tesni srce, da se trudi, s preišljevanjem odvaliti si neko težo s srca. —

In v resnici! samotno sedeči doktor je mnogo premišljeval; bil je — Miroslav.

„Da sem moral biti tako nespameten in obiskovati družino, kjer sem zapravil slednjo svojo radost, vso prejšnjo bezskrbnost, in zagledati se baš v to deklé, katerega ne bodem mogel posedati nikedar“, pravi na pol glasno Miroslav sam sebi. „In zakaj baš v to? zakaj ne v katero drugo, o katerej bi skoro za gotovo vedel, da me ljubi, ki nema ponosnih, bogatih tet, ki ne hrepeni po visokodonečih naslovih, kakor ta varuhinja, ki vse sôdi le po vnanjosti, ne po vrednosti uma in srca! Ali bodi! Iztrgati si hočem nje spomin iz duše, zadušiti vsako misel na njo; sej ona je nedolžna, ona me ljubi, a ljubiti me ne sme in zopet bodem živel miren, bezskrben, zdrav kakor prej.“

O nameni, o sklepi, koliko vas je storjenih! možke, svete besede, koliko vas danih! zavez, koliko sklenenih! a zopet koliko neizpolnjenih, koliko pozabljenih!

Baš je Miroslav dokončal svoje modrovanje in prišel do zaključka, ko se približate njemu dve ženski osebi: Ema in Josipina, morda ponevedoma. Nekaj tesnega, blisku enakega spreleti v tem trenutku Miroslava. Zgane se, pogleda in vidi pred seboj njo, na katero spomine je hotel ravnokar pogrezniti v temo večnega pozabljenja! In ta Josipinin žarni pogled, ta brza rdečica na nežnih nje licih, da, kedó bi se mogel ubraniti nje pogledu? O tudi Miroslav je človek, in to čuteči človek; v trenutju je pozabil, prelomil svojo sveto prisego, vstal in se pridružil znanima deklicama.

„Kaj ste dnes také zamišljeni, gospod doktor?“ ogovori ga Josipina, vidé, da zdravniku zastaja govoriča. Miroslav se zastonj trudi zakriti svojo zadrego. —

„Jaz zamišljen? Ne vem, da bi bil. Celó vesel sem, jako vesel, ker imam čast, biti v Vašej blagej družbi“, odgovori Miroslav, ter zopet utihne.

„Zdaj pak imam še jaz z Vami neki račun, gospod doktor!“ pristavi šaljivo Ema. „Prav grajati Vas moram, gospod doktor, da ste zadnji čas také ponosni in nas nič več ne obiskujete. O to nij lepo od Vas, gospod doktor!“ —

„Jaz, ponosen, gospodična? Predobro me poznate, da nisem!“ odgovori brž doktor, a vidno v hujšej zadregi, potem pa še pristavi:

„Mislim pa, da me lahko pogrešate; moja družba, to vem predobro, je prav vsakdanja in dolgočasna“.

V tem trenutku se srečata zdravnikov in Josipinin pogled. Kaj je bilo izraženo v nje pogledu, ve in umeje le oni, ki je kedaj ljubil bez upa.

Morebiti pa se ona moti v svojej preostrej sodbi, in da še morda nij izgubljeno, uničeno vse?

Takó je bilo Josipini pri zdravnikovem pogledu. Njegovo milo oko ne more varati, ne more šaliti se z najsvetejšimi občutki človeškega srca. Zdravnik pa se je z nova prepričal, da ga Josipina ljubi, kar je baš bilo njegovo največe gorjé; kajti misel na njo bila je skoro nespametna imenovati, bila je zidanje zlatih palač na bežeče, hlipnate oblake.

Med tem pripelje pot nevedoma naše znance do šumečega Ina nasproti belemu gradiču, domovanju zdravnikovih spremljevalk.

Tu zastane nenadoma zdravniku noga, kakor bi si ne upala prestopiti meje onega posestva, kjer gospodari sebična, ponosna varuhinja blagih deklic, kjer ima biti izrečena sodba o njegovej sreči, njegovej ljubezni.

„Obiščite nas kmalu zopet; prav za gotovo pridite, gospod doktor! Zdaj imam na vrtu najlepše rože, izmed katerih dobite najkrasnejšo“, pravi Ema pri slovesu spremljevalcu.

„Je-li smem v resnici upati, da nas počastite, gospod doktor?“ vpraša potem nekako boječe še Josipina in stisne gorko zdravniku rokó, ter vprè va-nj svoje oči.

„Da, srečen bi bil, neizmerno srečen, ko bi bilo mogoče; žalibog! da nij; kajti Vaša teta je drugih mislij, a jaz nočem nadlegovati nikogar!“

Da bi zakril svojo žalost, obrne se doktor urno in izgine za drevjem. Josipina pa, ubogo dekcle, kako mu je pri teh besedah! Kot blisek jo zade-nejo te besede; zdaj se jej razjasni vse; zmrači se jej dosedanji stari up na-nj; sreča, se jej zdi, da jej je dala slovó za vselej.

Stemni se jej pred očmi, noge se jej všibé, nezavestna se oklene Emine pazduhe, govori nerazumljive besede in ponavlja: „Teta, oj to je preveč; to nij mogoče!“

Ema se zastonj trudi utolažiti svojo tovarišico.

Ko pridete na vrt, zgrudi se Josipina na klop in se ne gane.

Nad njo pa na zelenem vršiču drevesa prepeva veselo ptica ščinkovec. O srečna ptica! ti ne poznaš človeškega gorjá, ki je razlito po širnej zemlji.

(Dalje pride.)

Idealist.

Životopisna samo-izpoved.

Spisal Vatroslav.

(Dalje.)

1. aprila.

Tvoje pismo me je neizrekljivo razveselilo. Po dvoletnem prestanku sem zopet čital tvoje vrstice, iz katerih se vedno isto Tvoje iskreno prijateljstvo do mene razodeva.

Hvala Ti, blagi prijatelj, za dragoceni znak nežne Tvoje ljubezni!

Ti si mi še edini ostal zvest, mejutem ko so se mi vsi drugi izneverili! Ti me še vsaj razumevaš, Ti imaš z menoj sočutje! In zato hočem Tebi, dragi Božidar, zaupati vse svoje, tudi najskrivnejše dogodke, želje in misli! A ob enem Te tudi prosim: imej še dalje potrpljenje z menoj!

Ti se čudiš mojej spremembi in dvomiš o dolgotrajnosti moje sedanje veselosti. Prijatelj, ne boj se! Nadejam se, da ne propadem več v svojo prejšnjo otožnost! Seznanil sem se medpotoma z nekim mladim Moravcem, jako čilim in bistroumnim mladičem. Ferdo mu je ime. Njegova dobrovoljnost in vedrost je jako blagotvorno ná-me delovala; on je ves prevrat v meni provzročil. Na strani tega živahnega, veselega mladenča preživel sem v teku teh dveh let srečnih ur. Pri njem bivam i zdaj najraje: jovijalna njegova veselost in lahkoživnost preganja mi vse žale misli in spomine; on me varuje propada v prejšnjo melanholičnost.

Nazivlješ me — „optimista“, „idealista“ in mi očitaš, da motrim svet in človečanstvo samo s solnčne njega strani, da pa neizmerno gorje in duševno bedo, ki zemsko življenje prevladuje, preziram. Miluješ me, da se dajem varati ničemurnemu vnanjemu blesku, da videzno blagostanje smatram za pravo srečo, da ne vidim žalostnih razvalin pravstva, na katerih se današnje svetovno veličastje povzdiguje in šopiri.

Dragi prijatelj! ne spominaj mi svetovnega gorja in ne greni mi veselih trenutkov bridkim gorjupom žalih spominov! Pusti me vsaj nekaj dnij v slastnej omotici bezskrbne lahkomiselnosti! Ne drami me iz sladkih mojih sanj o blagostanju in sreči človeške! Glej! jedva sem se iznebil mračnih slik žalostnega prognanstva človekovega v to „solzno dolino“ in premagal temne dvome o pravem poklicu človeštva, ter si o njegovem bitju naslikal dostojnejših uzorov, a Ti mi hočeš zopet razdeti vso mojo dozdevno srečo ter me treznimi opomini zopet prognati iz mičnega raja sladkih domišljij!

O blagi Božidar! le predobro vem, da blagostanje človeškega rodú nij popolno in da ves ta cvet zemske sreče gnije in trohni. Znano mi je, da ponosni „napredek“ nij osrečil vseh pánog človeške družine in da je več rev in nadlog na zemlji, nego sreče in radostij!

Da, da, prijatelj! premda je človečanstvo sploh na čudovito visočino naobraženosti se popelo, vendar so zaostali nekogi njega člani le na polu pota in še vedno v težkih sponah divjosti, robstva in nevednosti vzdihujejo.

Še živi mnogo rodov, ki mejutem ko ini njih vrstniki v poboljšanju svojih državnih, obrtnijskih in društvenih razmer veselo napredujejo in radostno sad svojega delovanja uživajo, vedno še v otožnej revščini koperné in pod težkim bremenom nadlog stokajo. In prijatelj! med temi zaostalimi člani človeštva nahaja se tudi naš — narod slovanski. —

Božidar! srcé me boli, kadar pomislim, kolik razloček je mej drugimi narodi in mej nami Slovani! Druga ljudstva posedajo bogatstev in zakladov, mi Slovani pa smo siromaki; drugi rodovi imajo razvito kmetijstvo, obrtnost, trgovino, umetelnost, mi pak pogrešamo najprvotnejših pogojev obstanka. Narodi krog nas veselo napredujejo, mi pak spimo, ne posedamo ne lastnega obrta, ne znatne kupčije, niti slédov narodne umetelnosti niti pravega društvenega življenja!

Toda, Božidar! v sedanjej mojej razpoloženosti ne ljubi se mi obračati očij na senčno stran življenja. Ne, prijatelj! proč s takimi pošastmi! Pusti me dalje sanjariti o sreči človeštva sploh, ter negovati vzvišene pojme o njem! Privoši mi vsaj to malo trohico mladostne bezskrbnosti, koje zdaj uživam! Sej mi bode dosti hitro pala znad očij prevarljiva omama, katera mi zdaj svet kaže v čarobnih bojah, oblit z zoro bleska in radosti. Sladka moja domišljija o zemeljskem raju bode izginola, predno se menda nadejam, ter utonola v jadu bridkega spoznanja! Zatorej, prijatelj! dokler mi še gorka kri teče po mladih žilah, dokler me slastne sanje zibljejo v domišljenej sreči, dotlej hočem uživati življenje, neskajjeno njega radost, frfolevati kot metuljček od razkošja do razkošja, ter z lahkim sreem prepevati:

„Veselje mi daje peruti,

Ko ptiču, ki ječe je prost;

Zemljè skoro noga ne čuti --

Navdaja me up in mladost !“

15. aprila.

Prijatelj! Pomorsko življenje mi je naposled vendar le prav zoprno postalo. Naveličal sem se dolgočasnega gledanja enolične, sivozelenkaste morske planote. V mojem sreču se je vzbudila goreča želja po cvetočih livadah in senčnatih gajih trdne zemlje. Životarjenje na zaduhlem brodogvju, mej divjo drhaljo mornarsko se mi je uže popolnem pristudilo; tudi jarem vojaškega absolutizma me od dne do dne čem dalje bolj teži. Neizmerno hrepenenje po prostosti se me je polastilo; jedva uže pričakujem blaženega trenutka, da tesno vojaško suknjo zamenim z lahko civilno obleko in se svoboden povrnem v širni svet.

Pri pomorstvu se človek vsega uljudnega vedenja odvadi; prejšnja nežnost, gibčnost in olikanost se pozabi, in človek postane takó odljuden, okoren in grčav, da mu s kraja, kadar je zopet prost, nij skoro mogoče v krog omikane družtva stopiti in omikano se vesti.

Dá, Božidar! jaz potrebujem boljšega družtva. Kaj bi dal za prejšnjo rahločutnost in sprejemljivost sréa!

Zato hočem čem hitreje pomorstvo zapustiti in se v redno življenje podati. Moji tovariši so se uže drug za drugim poslovili in povrnoli na suho; jaz pak sem se vsled dolgotrajne vožnje zakasnil ter pridem stoprav zdaj na vrsto. Nemudoma hočem prositi odpusta ter odrinoti od puste morske obali.

Da-si tudi me v mojih sedanjih razmerah nič kaj ne miče domov, podal se bodem vendar pred vsem drugim v blagoslovljeni raj slovenskih goríc in si odpočil nekaj dnij v tihem zavetju prijazne drvanjske doline.

In potem, dragi moj Božidar! prihitim tudi v Tvoje naročje in izlijem na Tvojih prijateljskih prséh svoje občutke ter ostanem nekoliko časa v Tvojem ljubljnem obližju! In takó hočeva združena v starej ljubezni še enkrat v slastnem spominanju mladih let živeti.

Prijatelj! to bodo krasni dnevi! Vkupno hočeva se sprehajati, v kupno nekaj časa prebivati v Babilonu za „modro Donavo“, ter živeti bezskrbno v en dan, slepa za vso najno bodočnost! V predokusu teh zveličalnih uríc kličem Ti dnes: Božidare! Na veselo svidanje! na svidanje v malo dneh!

1. maja.

Božidar! Z najinim svidenjem ne bo nič, — jaz ostanem tukaj! Imenúj me vetrnjaka, a jaz ne morem inače: sidro moje barke je obtičalo in prisiljen sem ostati v prelóki. Sicer me nikdo ne zadržuje, i vendar ne morem proč. Odpust imam v rokah, odrinoti pak ne morem. —

Vem, da se boš čudil tej mojej spremembi in majal z glavo, a prijatelj! prosim Te: ne obsodi me prenašlo! Imej potrpljenje z menoj! počakaj, da Ti povem vzrok, in videl boš, da ne morem drugače. Ne posmehuj se mi, ne rogaj se mojej slabosti. Sploh pak se nič ne boj zá-me! Nij tolika nevarnost. Tedaj, da se Ti izpovem!

Prijatelj! moja bezskrbnost je proč! Obvisel sem; kakó? lahko si sam misliš. Čemu bi Ti dalje prikrival? Le posmehuj se mi, in to prav poredno! Vem, prihajala Ti bode na misel moja — nekdanja — zarota proti ženstvu. Ti si uže od vsega početka dvomil o resnosti te zarote. „No, sej sem vedel“, porečeš zdaj smehljáje, „prerahlo srce ima in preveč je podvržen dojmu ženske mikavnosti!“

Prijatelj! prizanašaj mi vsaj nekoliko s svojimi sarkazmi! Vjel sem se, vjet sem, pa je! Kaj mi pomaga vsa suhoparna filozofija? Pred zapeljivostjo ona itak ne obvaruje nikogar; čarovna moč lepote omami i najljutejšega stoika. Človek je in ostane najbolj v oblasti telesne počutnosti; kot voda jez, tako narava podêre s silovito svojo mogočnostjo vse fantastične sklepe.

Da, Božidar! podlegel sem, popolnoma podlegel silnej moči ženske narave!

Toda čuj, kje in kakó se je to zgodilo!

Isti dan, ko dobim odpust od pomorstva, sprehajam se s prijateljem Ferdom po drevoredu pred vojašnico. Razgovarjala sva se o tem in onem. Snovala sva velike načrte o bodočnosti. Ferdo mi je pravil, da se podá na ravnost domóv, na Moravsko, kjer ga zvesta ljubimka pričakuje, s katero namerava se takoj zaročiti; slikal mi je živimi barvami vso srečo svojih prihodnjih dnij. Jaz pak sem mu razkladal, kakó sem vesel, da hodim prost, na nikogar navezan, popolnem neodvisen, svoboden, sam svoja briga. Z iskrenimi besedami sem mu popisoval, kam bom krenol, kakó bom živél, tuj med tujimi ljudmi, srečen in zadovoljen, pa sam, da! sam, živé po svojem ukusu, prost kot ptiček pod nebom!

V tem trenutku gre mimo naju vitkostasna devojka. Slučajno, veš, čisto slučajno jo pogledam, a glej! njena podoba vzbudi mojo pozornost. Pogledam jo še enkrat, nekoliko natanje, a nehoté postanem, ostrmim; nje bitje, oči, milina, vse na njej mi seže globóko v srcé. Ko odide, zrem še ves zavzet za lahno-gracijozno, doli po drevoredu se pomikajočo prikaznijo, dokler jo izgubím iz pogleda. —

Ferdo je moja osupnenost opazil, a nič nij dejal; iz prijateljske prizanesljivosti me je prepustil gledanju za ono devo. Ko potem nehoté poluglasno rečem: „Kakova je to devojka!“ odgovori on živahno in šaljivo: „Prijatelj! ta bode enkrat — Tvoja! Deklica je lepa; vzvišeno devišтво jej sije z nedolžnih lic in očij! Ako ktera, ta bo ugajala Tvojim idealnim nazorom. Razve tega pak bode imela tudi lepo doto!“

Te prijateljeve beséde mi še utrdijo prvi ugodni utis. Ginen stisnem mladenču rokó; razodenem mu, da se mi je pri pogledu te deve vzbudilo nekaj posebnega v pustem srcu, nekaj hrepenenju in nemiru podobnega.

Vsled tega malega dogodka zasukne se najin razgovor izključivo na to devojko. Jaz sem prijatelju pravil, da sem jo prejšnji čas úže večkrat moral videti, a da se nikdar nisem zmenil za-njo, da tudi ne vem, čegava in odkod je; Ferdo pak mi je pripovedal, da je ta deklica hči bogatega brodarja, da on pozna nje roditelje ter mi pokáže njih stanovanje.

Prijatelj! od tega dne me ne išči več med filozofi in stoiki! Postal sem slep, ném, gluha za vse drugo, malomaren za svet, malomaren za vse ljudi okoli mene. Noč in dan sanjarim o njej; vitka, nežna devojka tičí mi vedno v glavi in mi ne preide iz spomina.

Kaj bode z menoj, kakovo bode moje probujenje iz te sanje, kakov bode stvar imela konec, tega ne vem, pa se za to tudi ne brigam. Samo to vem, da proč ne morem! — Ferdo je úže odšel, jaz pa sem svoj odpust preložil in se za — daljnjo ostajo pri pomorstvu obrekel! Glej me vetrnjaka!

Takó zdaj mislim včasih sam pri sebi. Nadejam se pa, da naposled vendar pridem do kakega zaključka! Za zdaj tedaj bivam tu, kot zasidran v trdno morsko dno.

(Dalje pride.)

Jan Amos Komensky.

Po českih spisih zložil Andrejčekov Jože.

(Dalje.)

Zató je tudi Melanchthon, znani privrženec Lutherove reformacije v 16. veku, pisal, da je več vredno mladež odgojevati, nego Troje dobivati.

Nekatera karakteristična pravila iz didaktičnih spisov Komenskega hočemo tu navesti, ker se v njih najbolje kaže njegovo velikansko prizadevanje, privedi mladi zárod k boljšemu razumu, k praktičnejšemu delovanju. „Pazíte“, pravi, „najprej na tvarino, potlej še-le na obliko; najprej stvar, potlej beseda; vadite najprej misli, potem pamet, potlej še-le razum i razsodnost; začínajte povsodi pri najprostejših i najglavnejših rečeh; predavajte vse reči v tolikem obsegu, v kolikem jih je moč uméti; učíte vse s pomočki, katere vam ponuja priroda sama, ne pa da bi samo pridigovali v tujem jeziku; učíte ljudi, dokler je koli mogoče, ne iz knjig, temveč iz zemlje i neba, iz hrasta i jelke, namreč, naj sami preiskujejo, ter se ne samo na tuja pripovedanja zanašajo; jezike učíte s stvarjo vred, a najprej materinega po lastnih njegovih pravilih, potlej še le tujega; ne učíte le to, kar sami veste, temveč kar je vašim učencem razumljivo. Sloveci povestnik Palacký (čegar zgodovinske vire smo tu tudi porabili) pravi, da so ta pravila, kakor tudi vsa njegova druga, sama po sebi tako naravna, jasna i prosta, da se zdé kakor bi prav nič novega ne obsegala; pa ravno to je vselej značajno pravej iznajdbi, kajti vsaka veljavna resnica izvira iz prirode same; samo za to je treba skrbeti, da umemo takov vir v njegovej čistoti spoznati i v življenje prevesti.

Nazorno podučevanje tedaj, katero se rabi danes povsod po šolah, to je prav za prav iznajdba Komenskega. Iz njegovega duha je šinila ta visoka misel, da se ne sme beseda nikedar ločiti od stvari, temveč da se imá vselej reč sama, obraz ali nazor nje, staviti mladeži pred oči; s pomočjo obraza ali nazora mladež potem lahko brž razumé besedo, ter si jo vcepi v pamet.

Na podlagi tega pravila, da se jezik brez stvari ne sme učiti, napisal je Komenski uže leta 1629 navod k legšemu naučenju latinskega jezika pod naslovom: „Braná jazyku otevrená.“ (Vrata jezikov odprta.) Ta knjiga, jedva prišedši na svetlo, pridobila si je veliko pohvalo pri vseh učenih, ter bila ne le nemudoma sprejeta v šole, nego tudi prestavljena na druge jezike, tako da se ne vé, je-li je mimo sv. pisma do danes koja knjiga na svetu, ki bi bila tako brzo in zeló razširjena mej narodi, tolikrat z nova natiskana, čítana i proučena, kakor ta. Kajti bila je prestavljena v desetih letih po svojei prvej izdaji ne le v vse evropske jezike, temveč tudi v nekatere azijatske, na primer v arabski, turški, perzijanski i mongolski jezik. O nje prestavi v te jezike imamo poročstvo učenega Petra Golia, kateri je svojemu bratu Jakobu Goliu, profesorju iztočnih jezikov na Leydenskej akademiji l. 1641. iz mesta Aleppa v Syriji sporočil, da je prevedši Komenskega knjigo „Braná“ v arabski jezik s tem učenim Mohamedanom takovo priljubljenost do nje učinil, da je niso samo sklenili prestaviti v ostale prej imenovane iztočne jezike, temveč tudi po družih spisih tega pisatelja pridno popraševati. Še dandanes se rabi „Braná“ pri učenju različnih jezikov.

Posebno priznanje je učenost Komenskega dosegla na Švedskem, kjer se je za kralja Gustav Adolfa in njegovega namestnika Oxenstierna na Ko-

menskega posebni pozor obrnil. Uže leta 1638. bil je Komensky poklican s posebnim dekretom vladinim tja, da bi ondi vse šole po svojej metodi prestrojil. Komensky pa je raji sprejel ponudbo angleškega parlamenta, ter se odpravil leta 1641. v London. Ker pa je ravno takrat nastala ustaja Ircev zoper Angleže, zapustil je Angleško in se prepeljal na Švedsko l. 1642., kjer je napisal šest znamenitih spisov, zvlasti gramatičnega obsežka. Najboljši izmej njih ter tako rekoč ključ k vsem drugim je spis pod naslovom „Novy spůsob reči“, ali kakor bi ga sedaj imenovali, filozofični poduk o jezicih in njihovem izobraževanju v vsakorsnem ogledu. Znamenita je tu želja Komenskega, takrat še čisto nova, da bi namreč učeni moške vseh narodov vendar enkrat opustili mrtvo latinščino in je zastarelo nošo, ter posvetili svoje moči proučenju svojih materinih jezikov, ter s tem prostemu ljudstvu odprli pot do omike. On imenuje to slepe predsodke, da ne bi bili novejši jeziki evropski dovolj izobraženi in sposobni k podučevanju vsega potrebnega; le naj se skrbno preiščejo do zdaj še skrite žile narodnih jezikov in naj se vsakteri po prirojenih mu pravilih očisti in bogati; potem bode gotovo vsakteri v učnem obziru zadostoval!

(Konec prih.)

Premičnica Jupiter.

Dr. Križan.

Jupiter je največa premičnica; polutniški premer mu meri 151.720 kilometrov in je po takem skoro 11krat veči od premera naše zemlje. Objem njegove tvarine je 1289 veči od onega naše zemlje in njegova sploščenost iznaša $\frac{1}{17}$ po merjenju Arago-vem, po Mädler-jevem pak $\frac{1}{15}$, to je skrajnički premer je $\frac{1}{15}$ manjši od polutnikovega. Jupiter se sveti brez lesketanja, in njegova svitloba je žolte boje. Solnce sveti mu 27krat slaběji, kakor našej zemlji, vendar vzrokuje še njegova svitloba senco, kakor Galilei trdi.

Oddaljenje jupitra od solnea iznaša 767·5 do 853·4 milijonov kilometrov. Našej zemlji približuje se na 622 milijonov, oddaljuje pa se od nje za 1008·9 milijonov kilometrov.

Na površini jupitrovej nahajajo se posebne jasne in temne proge, katere je najpred Torricelli opazil. Leta 1630 je Zucchi v Rimu tudi proge na površini jupitrovej opazil, ki so se videle do leta 1633. No leta 1647 je Hevel samo temne proge na površini opazil, proge pa so vse izgino. Tekom časa našlo se je, da se na površini jupitrovej dvovrstne proge nahajajo, in to prvič proge, ki samo nekatere dneve, da! celó samo nekatere ure trpijo. Ta vrsta prog nij po celej površini jupitra razprostrta. Druga vrsta prog traje več let, in te so mnogo večje od prvih. Temne proge so soravne in so razdeljene na dve vrsti, na južno in severno, in sredi njih nahaja se svetel pás. Temne proge prve jate (vrste) so širje od ovih druge. V obeh spremenjajo temne proge svoje meste gledé na polutnik in so zdaj temnéje, zdaj jasnéje. V novejšem času opazili so zvezdoslovci, da je včasih veliki del jupitrove plošče soravnimi progami pokrit.

Od prog moramo temne pege razlikovati, katere je Cassini leta 1665 najprej na plošči jupitrovej opazil. One nahajajo se med progami in se tudi spremenjajo, ali njih sprememba nij v nikakej zvezi s spremembo prog, ker opazilo se je, da so dostikrat proge izgino, temne pege pa so ostale. Te

temne pege niso na trdej površini jupitrovej, ker tedaj ne bi mogle niti svoje podobe spreminjati niti medsebnе daljine.

Iz sprememb in gibanja peg spoznal je užе Cassini, da se jupiter krog svoje osi vrti in je leta 1690 to vrtenje proračunil in našel, da ono 9 ur in 50 minut trpi. Herschel našel je leta 1778, da jupitrovo vrtenje krog osi 9 ur 55 minut in 40 sek. trpi. Beer in Mädler opazovala sta jupitrove pege od 4. novembra 1834 do 19. aprila 1835 in sta za časa vrtenja našla 9 ur 55 minut in 26 sek. Iste dobę našel je Airy v Greenwich-u samo za 2 sekundi menjši broj in v najnovejšem času je Schmidt v Atenah našel 9 ur 55 minut in 28 sekund. Tako je tedaj čas jupitrovega vrtenja krog svoje osi natančno določen.

A kaj mislijo zvezdoslovci o temnih pegah in o sivih, jasnih in temnih teh progah in kaj o tvarinah na površini jupitrovej? To je vprašanje, katero nam edino večletno opazovanje z vsemi najnovejšimi pripomočki natančno rešiti zamore. Po dosedanjem opazovanju mislita Beer in Mädler, da so temne pege našim oblakom podobne tvarine, ki se v ozračju jupitrovem delajo. Temne proge držal je užе Cassini za trdo tvarino jupitrove površine, ki svitlobo mnogo slabeje odbija, nego drugi deli premičnice. W. Herschel pa je trdil, da so jasni deli jupitrove površine oblačnate tvarine, temni deli pa trda tvarina premičnice, ki svitlobo slabeje odbijajo. A ragovo razlaganje, koje se najde v III. zvezku Humboldt-ovega Kosmos-a, si je nasprotno. Mogoče je, da jupitra obdaja kako gosto oblačnato ozračje, ki svitlobo v večej množini odbija, kakor tvarina jupitra, in svojim zgoščevanjem in razredjenjem omenjene prikazni vzrokuje.

Browning opazil je na plošči jupitrovej velike spremembe. Siva proga kraj polutnika postala je namreč, kakor pripoveda ta marljivi opazovalec, temno-žolta, skrajniki pa so modri in so zaokroženi s sijajno-belimi progami in trdi, da jupiter še nij nehal samosvetleče nebesko telo biti. Tega mnenja je tudi Zöllner.

Od leta 1871—73 opazoval se je jupiter na zvezdarnici v Rothkampu, in opazilo se je, da je polutnikov pás rdečkaste boje, kar so tudi Schrötter, Hahn in drugi opazovalci užе preje opazili bili. Tudi ta prikazen potrjuje Browningovo mnenje.

Tudi spektroskopom opazoval se je jupiter, in na ta način dobita šara (spektrum) je bistveno solnčnej enaka, kar ne potrjuje mnenja, da bi jupiter lastno svitlobo imel. Do 30 črt se je merjenjem natančno določilo. Mnogo temnih črt nahaja se v rdečej boji, koje vzrokuje vpojnost jupitrovega ozračja. Te temne črte podobne so temnim solnčne šare, ki nastanejo vpojnostjo našega ozračja.

Jupiter ima v svojem letu 4.400 luninih, in skoro ravno toliko solnčnih mrkov.

Kakor našo zemljo eden mesec, tako spremlja jupitra četvero mesecev. Simon Marius je prvi 12. decembra leta 1609. te mesece zapazil, a svojega opazovanja nij razglasil. Galilei opazil jih je 7. januarja leta 1610, in je svojo iznajdbo tudi svetu priobčil. Dandanes te sopremičnice ne imajo posebnih imen, ampak se po daljavi od jupitra imenujejo 1., 2., 3. in 4. sopremičnica ali trabant.

Jupitrove sopremičnice so zvezde šeste veličine, in se tudi z dobrim očesom včasih vidijo, ali natančno se ne dajo spoznati. Razid jupitrovih trakov in njegova bliščoba pręčita, da jih naše oko ne more videti. Najleže je opazi naše oko, ako ste dve sopremičnici blizo shoda.

Prvi mesec obhaja jupitra v 1 dnevu, 18 urah, 27 minutah in 33·5 se-

kundah. Njegov pot je okrogel in k jupitrovemu naklonjen za $3^{\circ} 5' 24''$. Njegova oddaljenost od jupitrove sredine iznaša 426.650 kilometrov, in premer meri mu 3860.274 kilometrov. Svitloba mu nij enaka, nego se spreminja po mestu svojega pota, tudi nij jasneja od jupitra, ker pri prehodu v jupitrovej plošči izgine. Boja njegove svitlobe tudi nij enaka. Herschel-u zdela se je bela; Beer in Mädler pa sta 1836 našla, da je modra, drugi opazovali pa trdijo, da je žolta. Herschel tudi trdi, da je zmerom z isto stranjo k jupitru obrnen, in da se na površini njegovej pege nahajajo.

Drugi jupitrov mesec je oddaljen od jupitra 65.918.8 miriametrov, in obhaja jupitra enkrat v 3 dneh 13 urah 13 minutah in 42 sekundah. Tudi ta mesec kroži v okroglem potu krog jupitra, kateri pôt je naklonjen k jupitru za $3^{\circ} 4' 25''$. Premer mu iznaša 3390.94 kilometrov. Svitloba je modro-bele boje in jasnost njena se ravno tako spreminja, kakor pri prvem. V času, v katerem jupitra obide, obrne se enkrat krog svoji osi.

Tretji jupitrov mesec potrebuje za svojo pakrožno ali eliptično pot krog jupitra 7 dnij 3 ure 42 minut in 33 sekund, in je od sredine jupitrove stvarja, iznaša $3^{\circ} 0' 28''$. Premer meri mu 5659.156 kilometrov. On je od vseh štirih najsvetleji, samó redkokedaj svojo jasnost spreminja. Svitloba mu je žolte boje. Herschel trdi, da se za časa svojega obhoda krog jupitra tudi krog svoje osi obrne, ali Secchi misli, da k vrtenju krog svoje osi mnogo menj časa potrebuje. Na površini njegove plošče nahajajo se pege.

Četrti jupitrov mesec obhaja jupitra v 16 dneh 16 urah 32 minutah in 11 sekundah, in je od sredine jupitrove 190.323 miriametrov oddaljen. Pot mu je eliptičen ali pakrožen in je k jupitrovemu za $2^{\circ} 40' 58''$ naklonjen. Za tretjim mesecem je četrti največji; premer njegov iznaša 4847.454 kilometrov, vendar mu je svitloba v časih najslabša. Herschel trdi, da je najjasnejši pred protistanjem in po njem. Tudi Beer in Mädler sta našla, da se njegova jasnost v določenem času ponavlja, kar svedoči, da se tudi krog svoje osi vrti.

Jupiter s svojimi meseci nij samo za zvezdoslovje znamenit, ampak tudi za fiziko, ker z njih pomočjo zvedela se je hitrost, s katero se širi svitloba v svetovnem prostoru.

Drobnost.

J. P.

Angleški pohod proti severnemu tečaju.

Lansko leto je znovič šla ekspedicija proti severnemu tečaju in to z Angleškega, namreč ladija Alert. Njo spremljajo najboljši angleški mornarji pod kapitanom Nares-om. Zanimivo utegne biti, s kakovimi pripravami se je ta ekspedicija preskrbela; kajti je mnogo odvisno od priprav pri tako težavnih podvzetjih. Oblačila, hrana in bivališče, to so sploh glavne potrebnosti fizične strani človeka. — Obleka tedaj teh mornarjev je z večine pamvolnata ali iz bombaža; kar je usnene, ta je iz kož morskih psov in divjih koz. Kožuhovina, kakor izkušnje učé, je tam brezkoristna, ker ona od premraza trda in okorna postaja. Vsak mož tedaj nosi po tri pamvolnate srajce na

životu in tudi vrhu teh pamvolnato obleko. Pamvolnata tvarina je zato koristna, ker ostaja gibčna in ker daje zraku prostega prohoda, kar pri kožuhovini nij.*) Na čelo pride parúka, na glavo kučma iz pasjega méha, na oči modri naočniki, da od snežnega bleska oči ne oslepé, razve tega šče pajčolan črez obraz. In vrh vse obleke pride platnena suknja, da sneg tako ne ovisí. Tudi nogovice, ovratne rute in prepási, vse je iz pámvole. — Za hranó pa služi neka praktična indijanska jed, pemmikan po imenu. Ta obstaje iz govejega mesa, drobno zrezanega, z mastjo premešanega in v vreče naphanega. Te jedi pride na moža vsaki dan pórcija po 1 funt; na ladiji, dokler so ljudje v njej, se vé da tudi druge jedí čakajo pripravljene. — Ladija Alert sama pa je lesena in znotraj kakor zvnaj kožami prevlečena, da mokroto bolje odstranja. Takih kož je po stenah ladije na šestero pribitih. Na tleh sobic pa so pamvolnate preproge razstrte, na katerih mož pri možu tako leži, da imata eden drugemu glavo nogam nasproti. In za ta severni pohod so samó taki ljudje izbrani, ki so bolj temnikaste kože (in krvi); taki sploh lože prestanejo mraz, nego ljudje rumenolasi in belokožni. Tudi prebivalci visokih severnih krajin imajo temnikasto barvo života. — Imenovane priprave so pridobitve mnogih natankih, dolgotrajnih izkušenj, ktere so angleški učenjaki navlašč za ta namen delali.

Književnost in umetnost.

J. P.

V Berlinu izdaje prof. V. Jagić: „Archiv für slavische Philologie“, v kojem se tudi eden spis od g. prof. dr. Kreka nahaja. — Od novega leta izhaja v Beču „Zvon“, lepoznavski list, pod Stritarjevím uredništvom. — V Ljubljani izhaja iz Nar. Tisk. „Slovenska knjižnica“, zbirka romanov, povestij, dram i. t. d. pod J. Jurčičevím uredništvom. Prvi zv. obsega Jurčičev izv. roman: „Doktor Zober.“ — V Trstu izhaja nov polit. slovenski list „Edinost.“ — „Matica slovenska“ v Ljubljani je pred kratkim izdala dvoje del: „Letopis Mat. Slov. za 1875“ z raznimi, zanimivimi članki (o katerih utegnemo šče posebej govoriti) in Schoedlerjeve knjige prirode IV. snopič: „Botanika in Zoologija.“ Obé deli kažete velik napredek v našej književnosti. — „Glasbena Matica“ v Ljubljani je izdala 5 skladeb: „Slava Slovencem“ — „Moja rožica“ — „Opomin k petju“ — „Svèt“ — „Kranjska dežela.“ — Nemška književnost je lani proizvela 15.759 raznih del. — Na Poznanjskem izhaja letos od novega leta počenši 10 poljskih pol. listov; v zapadnem delu pruske Poljske 5, in v gorenjej Sileziji 2 poljska pol. lista. Vsi ti listi so opozicionalni. — Peštanska akademija magj. méni starejše magj. pesnike v izvirniku izdati. Umrlí Fr. Toldy je bil zbirko uže uredil. — V Japanu na vrat na nos prevajajo klasične spise francoske, angleške, nemške in italijanske. Samó lani je 150 zvezkov takih jap. prevodov izišlo!

*) S tem se znovič potrjuje velika prednost pamvolnatega perila.

Listnica. Gg. pisatelje prosimo za potrpljenje; s časoma vse pride na vrsto, kar smo obetali. Srčen pozdrav naším vrlím podpornikom!

Izdajatelj in odg. urednik: **Martin Jelovšek.**

J. M. Pajk-ova tiskarna v Mariboru.